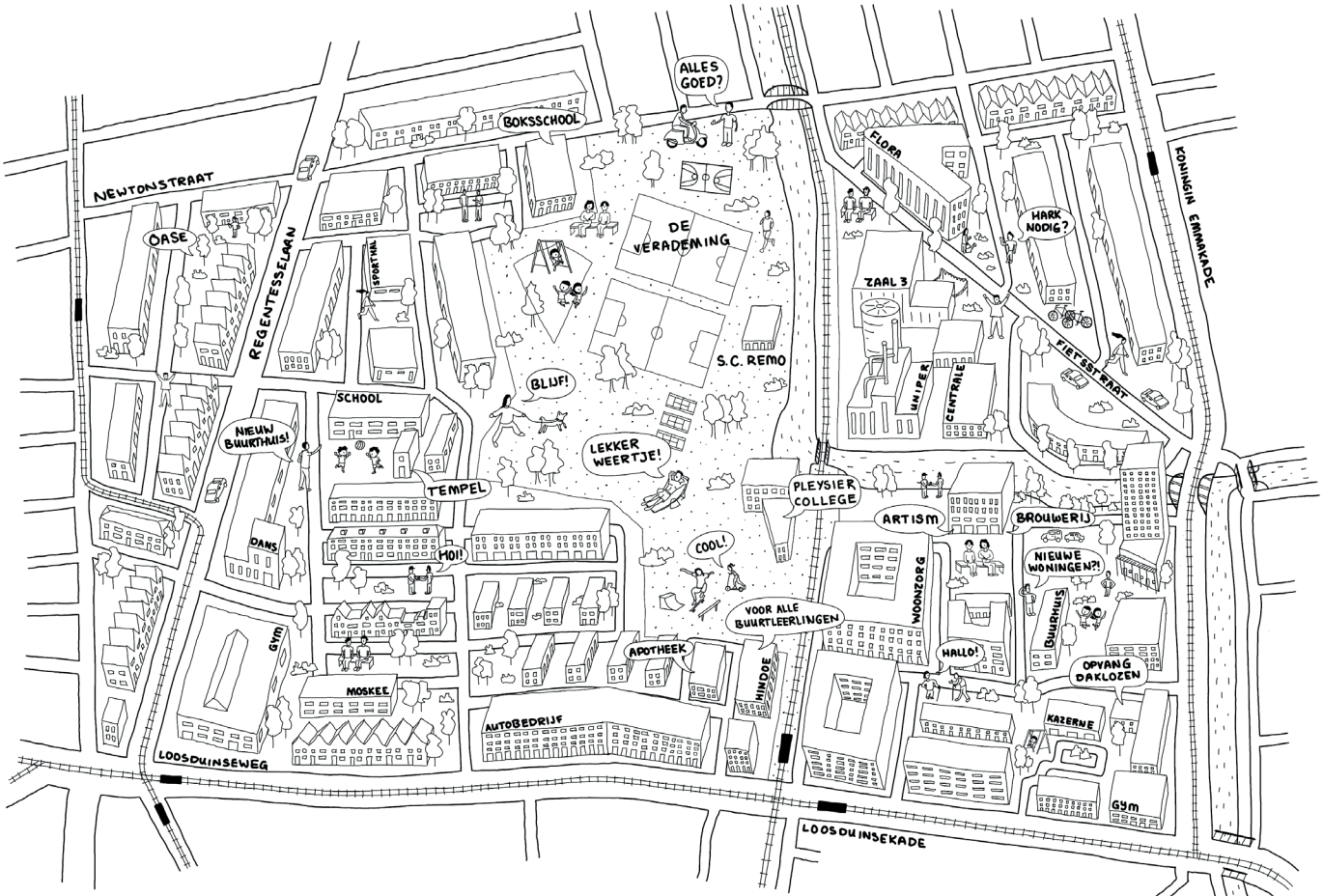
Van Gladde naar Poreuze Stad

De Bijdrage van Ruimtelijke Elementen aan
de Porositeit van Openbare Ruimte in Hyperdivers Den Haag

Eigen werk

Noud van de Mast
5081033

Onderzoeksplan Explore Lab
Maurice Harteveld
18 april 2025

Inleiding

In mijn dagelijkse observaties van de stad merk ik een groeiend gevoel van anonimiteit en vereenzaming in de openbare ruimte. Ondanks de fysieke nabijheid van mensen ontbreekt vaak echte interactie tussen verschillende groepen mensen. Dit onderzoek verkent hoe ruimtelijke interventies kunnen bijdragen aan de porositeit van de openbare ruimte in de hyperdiverse context van Den Haag. Door middel van observaties op drie zorgvuldig geselecteerde locaties, onderzoek ik welke ruimtelijke elementen, welk gedrag uitdagen bij welke groep mensen. Het thema raakt aan bredere maatschappelijke vragen over stedelijk welzijn en draagt bij aan wetenschappelijke discussies over inclusiviteit, waarin behoefte is aan een interdisciplinair onderzoek. Daarnaast sluit mijn fascinatie voor de interactie tussen fysieke ruimte en samenleving aan op mijn wens om inzichten uit architectuur, stedenbouw en sociologie met elkaar te combineren in ontwerpgericht onderzoek.

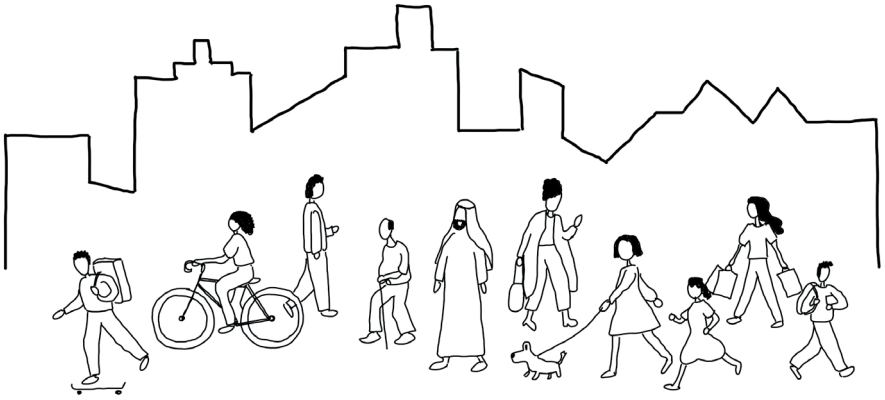
Begrippen

Voorafgaand aan het literatuuronderzoek wil ik twee centrale begrippen toelichten die in dit onderzoeksplan regelmatig terug zullen komen en van groot belang zijn voor het verdere verloop van het onderzoek.

Ten eerste het begrip openbare ruimte. In dit onderzoek hanteer ik een brede en sociaal-georiënteerde definitie: de openbare ruimte is een plek, zowel binnen als buiten, waar vreemden – met al hun onderlinge verschillen – samen kunnen zijn, met wederzijds respect. Het is een toegankelijke ruimte voor iedereen, gericht op co-existentie, waarin verschil zichtbaar mag zijn en sociale interactie gebaseerd is op gedeeld gebruik en respect voor de ander.

Deze visie is geïnspireerd op theorieën van onder anderen Richard Sennett (1977), Hannah Arendt (1958) en Iris Marion Young (1990), die ieder vanuit een sociologisch, filosofisch of politiek perspectief het belang van diversiteit, ontmoeting en zichtbaarheid in de openbare ruimte benadrukken. Hoewel hun werk afkomstig is uit eerdere decennia, zijn hun ideeën nog altijd actueel en vormen ze de basis voor hedendaags stedelijk denken.

Ten tweede is het begrip hyperdiverse samenleving van belang. Dit concept is verwant aan het begrip superdiversiteit, geïntroduceerd door Steven Vertovec (2007), dat verwijst naar de aanwezigheid van een grote variëteit aan etnische minderheden binnen stedelijke samenlevingen. In mijn optiek gaat de stedelijke diversiteit echter verder dan alleen etniciteit. Het omvat ook verschillen in gender, beroep, religie, opleidingsniveau, leeftijd, seksuele oriëntatie en levensstijl. Daarom kies ik bewust voor de term hyperdiversiteit, zoals voorgesteld door Ronald van Kempen (2013), die daarmee een bredere, meer gelaagde en dynamische vorm van stedelijke diversiteit beschrijft. Deze hyperdiversiteit stelt specifieke eisen aan het ontwerp en het functioneren van de openbare ruimte, en vormt dan ook een belangrijke context voor dit onderzoek.

Figuur 1: Hyperdiverse samenleving in de stad. Eigen werk.

Introductie

Theoretisch Kader

In de afgelopen jaren heb ik mijn dagelijks leven in Den Haag gemerkt dat de stad steeds anoniemer lijkt te worden. Mensen leven in hun eigen bubbel, keren naar binnen, en lijken nauwelijks nog oog te hebben voor de ander. Deze observatie wordt bevestigd door cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2024), waaruit blijkt dat eenzaamheid in stedelijke gebieden structureel toeneemt en het aantal sociale contacten afneemt, ongeacht leeftijd of achtergrond. Tegelijkertijd groeit de stedelijke bevolking wereldwijd in rap tempo. Volgens de Verenigde Naties (2020) woont inmiddels meer dan de helft van de wereldbevolking in steden, en dit percentage zal naar verwachting stijgen tot twee derde in 2050. De stad is daarmee niet alleen een fysieke ruimte, maar ook een essentiële sociale context waar het welzijn en de sociale cohesie van de hyperdiverse samenleving mensen van groot belang is.

Binnen de literatuur klinkt al langer de zorg dat de stedelijke omgeving onvoldoende ruimte biedt voor verschil, ontmoeting en sociale interactie. De architectuurcriticus René Boer spreekt in zijn boek Smooth City (2023) over het huidige ideaal van de ‘gladde stad’: een stad die tot in de perfectie is ontworpen, zonder rommeligheid, conflict of afwijking. Deze steden, gedreven door neoliberaal beleid, zijn esthetisch aantrekkelijk en efficiënt, maar missen ruimte voor frictie, spontaniteit en abnormaal gedrag. De gladde stad, volgens Boer, is daarmee niet alleen anti-stedelijk, maar ook anti-democratisch: het sluit uit wie afwijkt van de norm, en biedt geen ruimte voor het onverwachte.

De socioloog Richard Sennett benoemde deze ontwikkeling al eerder. In The Fall of Public Man (1977) stelt hij dat de openbare sfeer is beschadigd door een cultuur die intimiteit en persoonlijke authenticiteit centraal stelt, ten koste van burgerlijke betrokkenheid en sociale interactie. Hij beschrijft hoe het kapitalisme een individualistische samenleving heeft gecreëerd, waarin het openbare leven wordt gemeden en waarin anonimiteit overheerst. In de epiloog van de herziene editie uit 2017 actualiseert hij deze kritiek. Hij betoogt dat sociale media en digitale technologieën het isolement versterken, ondanks dat ze de zichtbaarheid van het privéleven vergroten. Zelfs ogenschijnlijk neutrale toepassingen, zoals navigatie-apps, verminderen de kans op spontane ontmoetingen op straat (Sennett, 2017). Ook hij ziet als gevolg een openbare ruimte waarin mensen elkaar steeds minder ontmoeten, aanspreken of simpelweg tegenkomen

Deze tendensen worden ook aangehaald door denkers als Jan Gehl, Charles Montgomery en Jane Jacobs. De Deense architect Jan Gehl pleit in Life Between Buildings (1971) voor steden die fysiek uitnodigen tot optioneel en spontaan gebruik van de openbare ruimte. Dit is directe kritiek op de stedenbouw en architectuur die ontmoeting juist ontmoedigen. Zijn ideeën worden voortgezet door David Sim, creatief directeur bij Gehl Architects, in Soft City (2019). Hierin benadrukt hij de noodzaak van levendige, diverse en informele openbare ruimtes. De Canadese stedenbouwkundige Charles Montgomery sluit zich hierbij aan in zijn boek Happy City (2013). Hij stelt dat architectuur mensen niet direct gelukkig maakt, maar dat het ontwerp van de openbare ruimte wel degelijk kan aansporen tot een beter sociaal leven. Tot slot, wees Jane Jacobs (1961) in haar invloedrijke boek The Death and Life of Great American Cities, op het belang van diversiteit, complexiteit en informele interactie in stedelijke buurten. Essays over de hedendaagse relevantie van Jacobs bevestigen dat dit ook juist de aspecten zijn die in de gladde stad steeds

Probleemstelling

De genoemde literatuur wijst mij op een probleemstelling, die duidelijk benoemt wat ik in mijn dagelijks leven al heb waargenomen. De manier waarop onze steden worden ontworpen en bestuurd sluit in toenemende mate mensen uit, beperkt hun vrijheid tot expressie in de openbare ruimte, en ondermijnt de spontane sociale interactie die nodig is voor een levendige democratische samenleving. Vooral binnen hyperdiverse steden zoals Den Haag, is het van groot belang dat deze verschillen niet worden gladgestreken, maar juist zichtbaar, hoorbaar en voelbaar blijven. De gladde stad maakt dat moeilijk. Het vermijdt conflicten en afwijkingen, en maakt openbare ruimte vooral functioneel en controleerbaar.

Tegenover deze ontwikkelingen worden in de literatuur echter ook alternatieven geboden. Boer (2023) introduceert, als tegenbeeld van de gladde stad, de 'poreuze stad': een stad waar ruimte is voor ontmoeting, experiment, conflict en het onverwachte. Sennett (1977) sprak al eerder over de 'open stad', waarin verschillen niet worden opgelost, maar naast elkaar kunnen bestaan. De stad moet dus niet dichtgetimmerd zijn met een zogezegd perfect ontwerp, maar ruimte bieden aan toeval en eigen gebruik door de hyperdiverse samenleving (Sennett, 2018). Jacobs (1961) en Gehl (1971) benadrukken daarnaast hoe belangrijk het is dat steden ruimte bieden voor informele en optionele interactie: het is juist in die alledaagse ontmoetingen tussen vreemden dat sociale cohesie wordt opgebouwd. Montgomery (2013) koppelt dit direct aan het welzijn van bewoners: alleen in een inclusieve stad, waarin niemand wordt buitengesloten en waarin bewoners het gevoel hebben dat ze er mogen zijn, kan men echt gelukkig zijn.

Onderzoeksvraag

Mijn onderzoek sluit aan bij deze denkrichting en wil analyseren hoe ruimtelijke elementen – in architectuur en stedenbouw – kunnen bijdragen aan de porositeit van de openbare ruimte. Hoe kunnen we de openbare ruimte bijvoorbeeld zo ontwerpen dat deze niet uitsluit, maar uitnodigt en ruimte biedt voor spontaniteit en experiment? Voor de haalbaarheid van het onderzoek richt ik mij op één grote stad in Nederland: Den Haag. Dus, de onderzoeksvraag die in de onderzoek centraal staat is: Wat is de bijdrage van ruimtelijke interventies aan de porositeit van de openbare ruimte in een hyperdiverse stad, zoals Den Haag?

Relevantie

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant, omdat sociale cohesie en stedelijk welzijn in toenemende mate onder druk staan. Voornamelijk in hyperdiverse steden zoals Den Haag is het van belang dat niemand wordt buitengesloten. De openbare ruimte vormt daarbij een cruciale rol. Het is de plek waar mensen elkaar, in al hun verschillen, kunnen tegenkomen en ontmoeten. Een poreuze, openbare ruimte draagt daarin bij aan het sociale welzijn van de gebruikers.

Naast deze maatschappelijke urgentie is het onderzoek ook wetenschappelijk relevant. Het sluit aan bij een groeiend, interdisciplinair debat over inclusieve, diverse en sociaal duurzame steden. Door inzichten uit de sociologie, filosofie, architectuur en stedenbouw te combineren, wil dit onderzoek bijdragen aan het begrijpen en vormgeven van een openbare ruimte. Bovendien maakt de integratie van ruimtelijke elementen een mogelijke brug naar een ontwerp waarin de inzichten uit dit onderzoek vertaald kunnen worden toegepast.

Tot slot is de openbare ruimte bewust gekozen als middelpunt van dit onderzoek. Al eerder benadrukten Gehl en Jacobs het belang van de openbare ruimte als plek voor spontaniteit, sociale interactie en gemeenschapsgevoel. Deze lijn wordt voortgezet en verdiept in recentere onderzoeken, zoals dat van Ali Madanipour (2017), dat stelt dat openbare ruimte bij uitstek bijdraagt aan tolerantie in diverse steden. In de hedendaags, hyperdiverse samenleving is juist deze functie van de openbare ruimte essentieel. Niet om verschillen op te lossen, maar om ze zichtbaar te maken, te accepteren en mogelijk te waarderen. Het zijn de sociale en ruimtelijke aspecten van de openbare ruimte die dit onderzoek tot een actuele en urgente bijdrage maakt aan het denken over inclusieve steden.

Onderzoeksmethode

Dit onderzoek begint met een theoretische verkenning van bestaande literatuur van de eerder besproken auteurs. Deze verkenning dient als basis om een begrip te ontwikkelen van concepten zoals de ‘openbare ruimte’, ‘gladde stad’, ‘porositeit’ en ‘hyperdiversiteit’, en helpt om ruimtelijke elementen kritisch te analyseren.

De literatuurstudie is ook een voorbereiding op het opvolgende empirisch onderzoek, in de vorm van systematische observaties op drie zorgvuldig geselecteerde locaties in Den Haag. De locaties kunnen verschillen in schaal, vorm en functie, maar functioneren altijd als openbare ruimte in een hyperdiverse, stedelijke context. Het doel van de observaties is het achterhalen van ruimtelijke patronen, elementen of systemen die bijdragen aan de porositeit van de ruimte. Dit wordt ondersteund met spontane waarnemingen in (semi-)openbare binnenruimten en informele gesprekken met gebruikers, bewoners en buurthuizen.

Documentatie

Bij de observaties wordt gebruik gemaakt van etnografische kartering: een methode waarmee gedragspatronen en interacties van mensen binnen een specifieke tijd en ruimte worden vastgelegd en gevisualiseerd (Kuznar & Werner, 2001). Eerst worden de fysieke kenmerken van de openbare ruimte en omgeving in kaart gebracht. Daarna worden de aanwezige gebruikers en hun gedrag geobserveerd, waarbij indien mogelijk ook hun motieven worden uitgevraagd. Ten slotte wordt de bredere context meegenomen, zoals klimatologische omstandigheden, culturele invloeden, triangulatie en de sociale setting. Deze observaties worden gespreid over verschillende tijdstippen en weekdagen om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van het gebruik en gedrag in de openbare ruimte.

Als aanvulling op deze kaarten worden (geannoteerde) foto’s gemaakt en toegevoegd aan het onderzoeksverslag. De gesprekken met gebruikers vinden op informele wijze plaats. Er is daarom geen vaste vragenlijst en de resultaten worden niet systematisch verwerkt. Deze informatie wordt gebruikt ter ondersteuning van de observaties, maar vormt geen primaire bron van conclusies.

Ethische Overwegingen

Bij het uitvoeren van observaties in de openbare ruimte houd ik rekening met de privacy en anonimiteit van gebruikers. Er worden geen identificeerbare gegevens verzameld en mensen worden niet aangesproken of actief betrokken zonder toestemming. Fotomateriaal wordt zodanig gebruikt dat individuen niet herkenbaar in beeld zijn, tenzij expliciet toestemming is verkregen.

Beperkingen

De onderzoeksmethode kent wel een aantal beperkingen. Ten eerste is de interpretatie van gedrag subjectief en spelen er onbewust vooroordelen. Dit is van invloed op de keuze voor wie worden bevraagd: uitsluitend gebruikers, of ook beheerders en toezichthouders van de openbare ruimte, die mogelijk bijdragen aan het gladde karakter van de stad. Dit is onvermijdelijk en moet als kanttekening worden geplaatst bij de resultaten van het onderzoek.

Een mogelijke andere beperking van deze methode is dat observaties altijd een momentopname zijn, beïnvloed door tijdstip, weersomstandigheden, seizoenen of toevallige gebeurtenissen. Daarnaast is het ook mogelijk dat bepaalde vormen van sociaal gedrag moeilijk zichtbaar zijn of alleen plaatsvinden in specifieke subgroepen. Sommige mensen kiezen bewust voor anonimiteit en rust. Deze mensen zijn minder zichtbaar, maar verdienen evenveel ruimte binnen een poreuze openbare ruimte. Bij de verwerking van de resultaten moet dus ook hiermee rekening worden gehouden.

Locatie

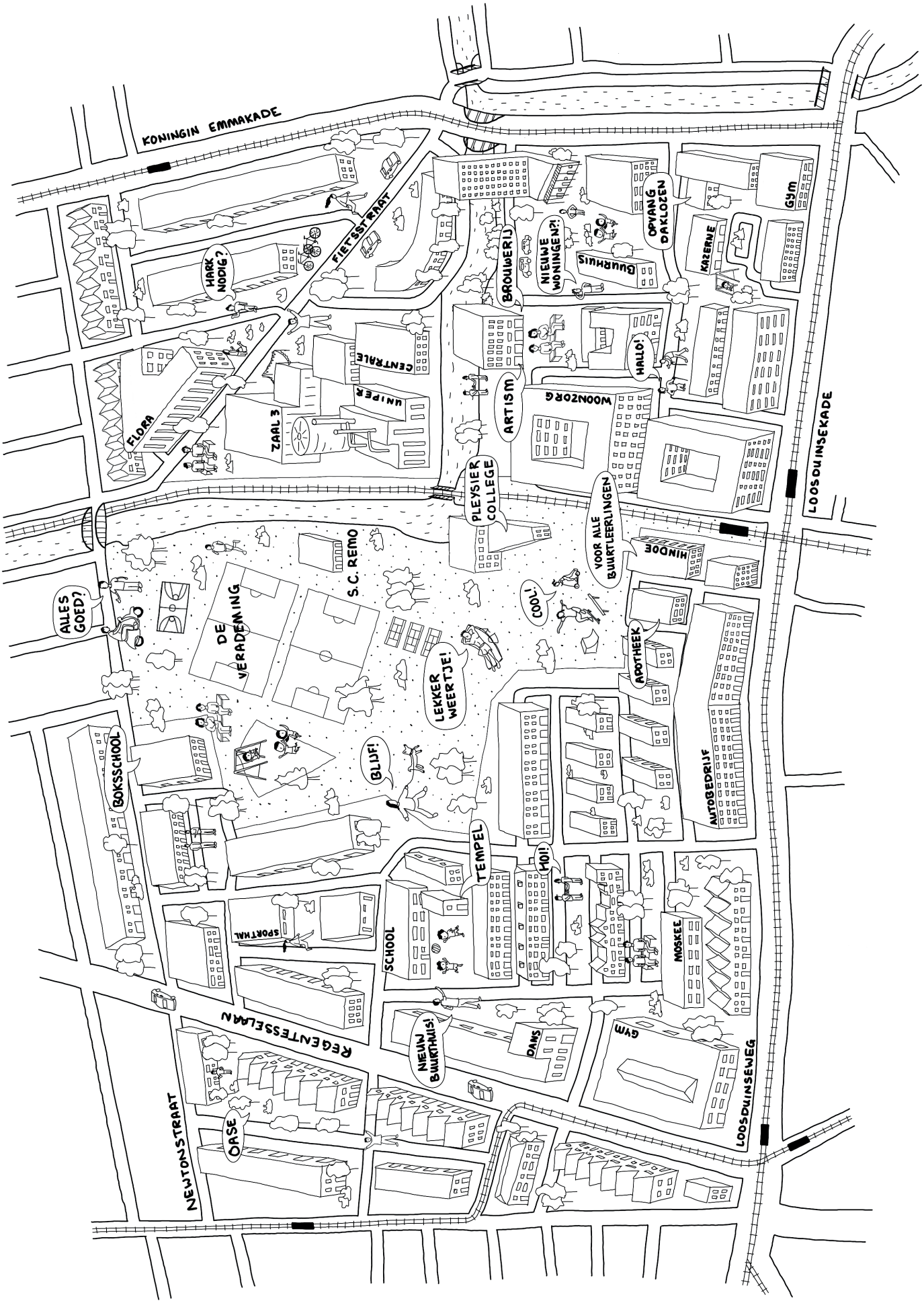
De observaties vinden plaats in verschillende openbare ruimtes binnen één wijk in Den Haag, de woonplaats van de auteur. Dit vergemakkelijkt herhaald bezoek en grondige observatie. De geselecteerde wijk moet aan een aantal voorwaarden voldoen: een hyperdiverse bevolkingssamenstelling, variatie in functies, architectuur en morfologie, én nabijheid tot het stadscentrum om een hoogstedelijk karakter te garanderen.

Op basis van deze criteria zijn zes mogelijke wijken geselecteerd: Rond de Energiecentrale, Zeeheldenkwartier, Kortenbos, Schildersbuurt Noord-West, Noordpolderbuurt en Laakkwartier-Oost (zie figuur 2). Een korte analyse op basis van bevolkingssamenstelling, functiemenging en woningeigenschappen – gebaseerd op gegevens van Allecijfers.nl – is uitgevoerd om de meest geschikte locatie aan te wijzen. Hierbij zijn wijken met extreme uitschieters uitgesloten, om een evenwichtige mix van mensen en gebouwtypen te waarborgen. De volledige analyse is opgenomen in de bijlage.

Uiteindelijk is de wijk Rond de Energiecentrale gekozen. Deze wijk kent relatief weinig extremen en bevat nieuwbouw, wat relevant is voor de vraag in hoeverre recente stedelijke ontwikkelingen bijdragen aan de ‘gladde stad’. Ter illustratie van de kenmerken van deze wijk is een overzichtstekening toegevoegd (figuur 3).

Figuur 2: Mogelijke wijken voor observaties met de extremen. Bewerkte luchtfoto als onderlegger (Apple Maps, 2025), overgetekend en geannoteerd door de auteur.

Figuur 3: Opvallende elementen in de wijk na eerste bezoek. Eigen werk.

Verwachte Resultaten

Het doel van dit onderzoek is te achterhalen welke ruimtelijke elementen welk gedrag uitdagen, en bij welke groepen mensen. Centraal staat de relatie tussen het sociale en het fysieke domein.

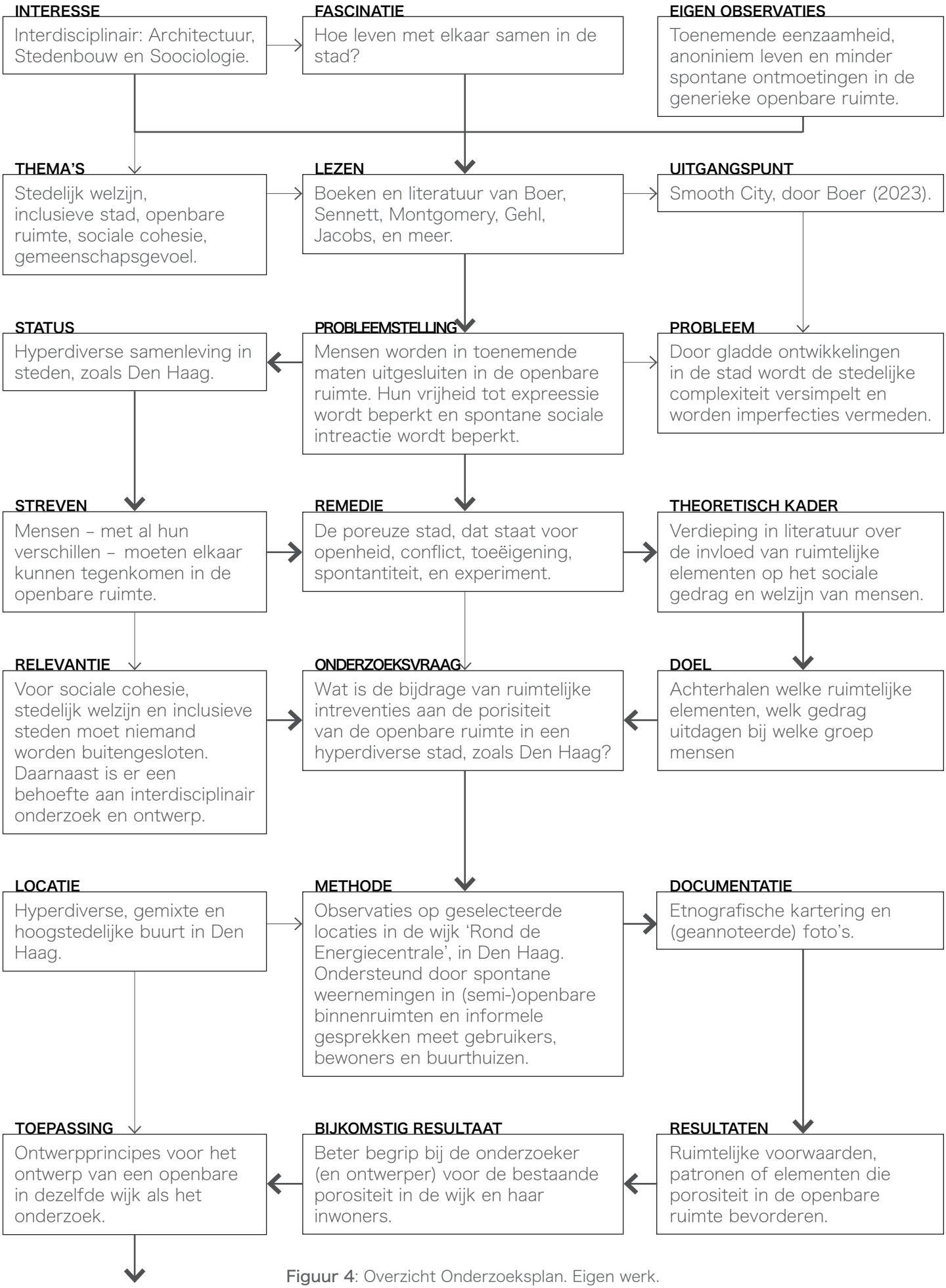
De verwachte uitkomsten zijn ruimtelijke voorwaarden, patronen of elementen die porositeit in de openbare ruimte bevorderen. Oftewel, aspecten die openheid, spontane interactie, experiment en zelfs conflict mogelijk maken. Daarbij gaat het niet alleen om generieke observaties, maar juist ook om veelzeggende afwijkingen: momenten waarop non-normatief gedrag wél ruimte krijgt in de ‘gladde stad’. Deze term is ontleend aan planoloog Arnold Reijndorp (2009), in zijn essay over de relevantie van Jane Jacobs’ werk.

Een bijkomend resultaat is dat de onderzoeker – die ook ontwerper is – een beter begrip ontwikkelt van de bestaande porositeit in de wijk en haar bewoners. Dit intuïtieve inzicht is waardevol voor het ontwerpproces. Ter samenvatting van het onderzoeksplan is een overzichtsdiagram opgenomen in figuur 4.

Toepassing op ontwerp

De resultaten van het onderzoek, in de vorm van ruimtelijke voorwaarden en gedragspatronen, kunnen worden omgezet in een toolbox van ontwerpprincipes. Deze richtlijnen dienen als basis voor het ontwerp van een openbare ruimte – zowel binnen- als buitenruimte – binnen dezelfde wijk als de observaties. In het ontwerpproces worden aanvullende studies uitgevoerd, onder andere naar polyvalentie – een begrip van Herman Hertzberger (1990) – en synergetische functiemix.

Het ontwerp kan mogelijk bestaan uit één integraal geheel of meerdere kleinere interventies binnen een systeem. In alle gevallen is het doel een katalysator te zijn voor porositeit in de openbare ruimte en zo sociale interactie en inclusie te stimuleren binnen de hyperdiverse samenleving.

Figuur 4: Overzicht Onderzoeksplan. Eigen werk.

Bibliografie

Literatuur

Arendt, H. (1958). *The human condition*. Anchor Books.

Boer, R. (2023). *Smooth City: Against Urban Perfection, Towards Collective Alternatives*. Valiz.

CBS (2024). *1 op de 10 mensen sterk eenzaam in 2023*. Geraadpleegd op https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/39/1-op-de-10-mensen-sterk-eenzaam-in-2023

CBS (2024). *Sociale contacten en maatschappelijke participatie* [dataset]. Geraadpleegd op https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85541NED/table?dl=922F0

Franke, S., Hospers, G. J. (2009). *De levende stad: over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*. SUN-Trancity.

Gehl, J. (1987). *Life between buildings: Using public space* (J. Koch, Trans.). Van Nostrand Reinhold. (Oorspronkelijk werk gepubliceerd 1971)

Hertzberger, H. (1999). *De ruimte van de architect*. Uitgeverij 010.

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.

Van Kempen, R. (2013). *Hyper-diversity: A new perspective on urban diversity*. Geraadpleegd op https://www.researchgate.net/publication/264730064_HYPER-DIVERSITY_A_NEW_PERSPECTIVE_ON_URBAN_DIVERSITY

Kuznar, L. A., Werner, O. (2001). *Ethnographic mapmaking: Part 1–Principles*. Field Methods, 13(2), 204–220. https://doi.org/10.1177/1525822X0101300206

Madanipour, A. (2017). *Cultural pluralism, tolerance, and public space*. Geraadpleegd op https://www.researchgate.net/publication/315717444_Cultural_pluralism_tolerance_and_public_space

Montgomery, C. (2015). *Happy City*. Penguin Books Ltd.

Reijndorp, A. (2009). *Elke stadswijk was ooit een buitenwijk, elke grote stad een new town - Jane Jacobs en de nieuwe stad*. In S. Franke en G.J. Hospers (Red.), De levende stad: over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs (pp. 43-56). SUN-Trancity.

Sennett, R. (1977). *The Fall of Public Man*. W. W. Norton & Company.

Sennett, R. (2017). *The Fall of Public Man*. W. W. Norton & Company.

Sennett, R. (2018). *Stadsleven*. J. M. Meulenhoff.

Sim. D. (2019). *Soft City: Building Density for Everyday Life*. Island Press.

Verenigde Naties – Nederlands (2020). *SDG 11 - Verenigde Naties - Nederlands*. Geraadpleegd op https://unric.org/nl/duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen/sdg-11/

Vertovec, S. (2007). *Super-diversity and its implications*. Ethnic And Racial Studies, 30(6), 1024–1054. https://doi.org/10.1080/01419870701599465

Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press

Bijlage

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Buurt Kortenbos*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/buurt/kortenbos-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Buurt Laakkwartier-Oost*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/buurt/laakkwartier-oost-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Buurt Rond de Energiecentrale*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/buurt/rond-de-energiecentrale-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Noordpolderbuurt*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/buurt/noordpolderbuurt-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Schildersbuurt-West*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/buurt/schildersbuurt-west-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Wijk Zeeheldenkwartier*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/wijk/wijk-22-zeeheldenkwartier-den-haag/

Allecijfers.nl (2025). *Statistieken Gemeente Den Haag*. Geraadpleegd van https://allecijfers.nl/gemeente/den-haag/

Figuur A

Apple. (2025). *Luchtfoto Apple Maps* [Kaart]. Apple Inc. https://maps.apple.com/

Bijlage

De bijlage bevat een korte analyse van de bevolkingssamenstelling, functiemenging en woningeigenschappen, gebaseerd op gegevens van Allecijfers.nl (2025). Het is doel van deze korte analyse is het aanwijzen van de meest geschikte locatie voor het uitvoeren van de observaties. De selectie buurten wijken is als volgt:

1. Rond de Energiecentrale
2. Zeeheldenkwartier
3. Kortenbos
4. Schildersbuurt (Noord-)West
5. Laakkwartier-Oost
6. Noordpolderbuurt

Op de volgende pagina's is de verschillende data per wijk weergegeven, samen met het beeld van Den Haag. Om een evenwichtige mix van mensen en gebouwtypen te waarborgen, worden wijken met extremen uitgesloten. Daarom staan de extremen omcirkeld in de tabel.

Rond de Energiecentrale
De wijk is redelijk divers op alle gebieden. Er zijn alleen relatief veel bewoners tussen 25 en 45 jaar oud en wat minder kinderen en jongeren. Daarnaast heeft de wijk de meeste nieuwbouw, ten opzichte van de andere wijken.

Zeeheldenkwartier
Ook in deze wijk zijn er relatief veel bewoners tussen 25 en 45 jaar oud. Verder is de bevolking veelal Westers en hoog opgeleid. Tot slot heeft men een bovengemiddeld inkomen en zijn ook de huizenprijzen hoger.

Kortenbos
Deze wijk heeft in verhouding tot de andere wijken veel studenten. Daarnaast zijn er veel winkels en meersgezinswoningen.

Schildersbuurt (Noord-)West
De Schildersbuurt-West heeft echter weinig studenten en het opleidingsniveau is laag. De bewoners hebben ook gemiddeld minder te besteden en veel woningen zijn in bezit van huur-corporaties. Ten slotte wonen er veel migranten, maar is hun achtergrond wel divers.

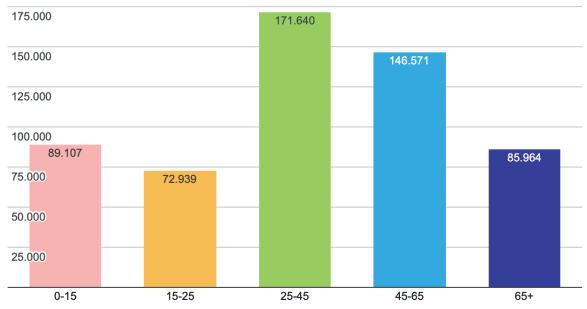
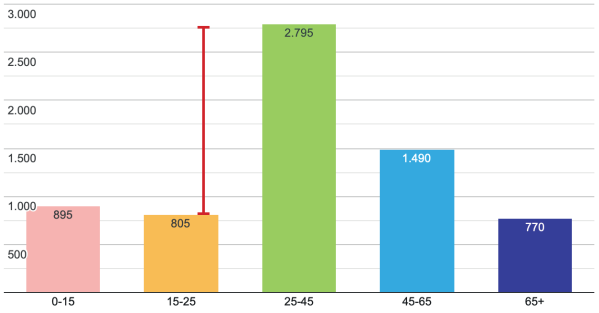
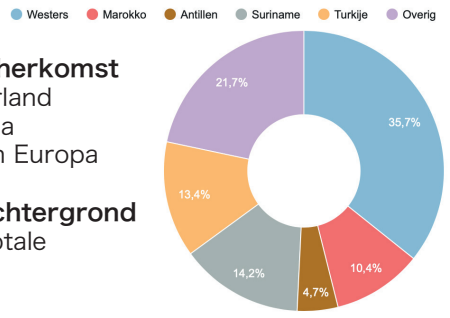
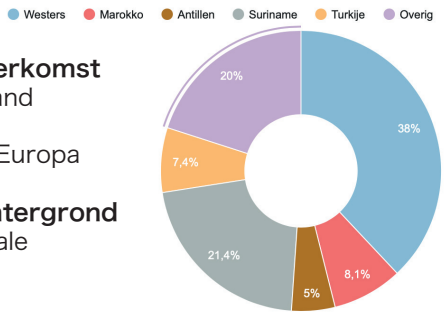
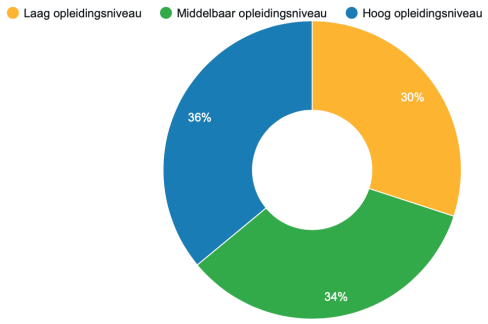
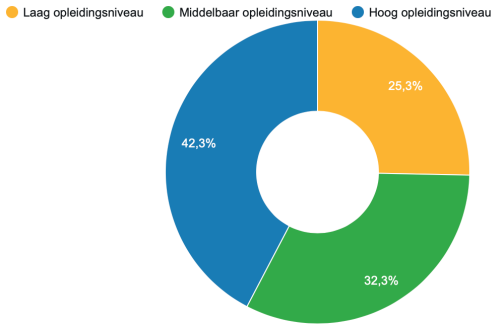
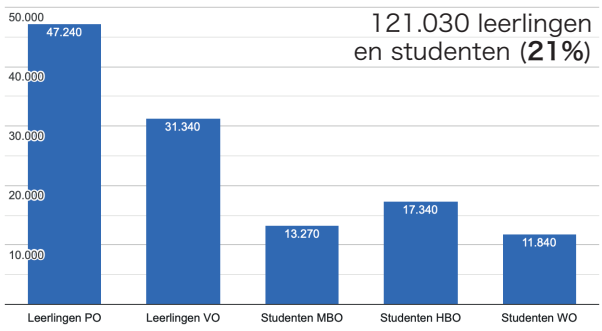
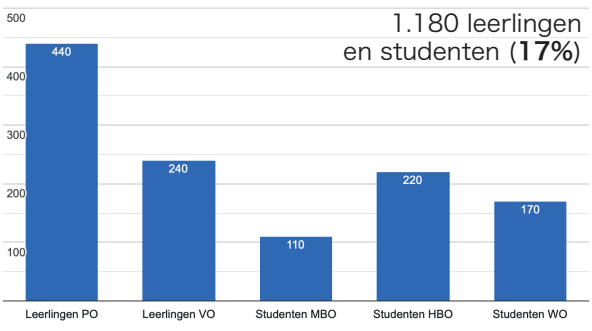
Laakkwartier-Oost
In deze wijk is het aantal mannen relatief hoog en zijn er veel migranten. Zij hebben voornamelijk een Westerse achtergrond. Ook is het aantal eensgezinswoningen laag.

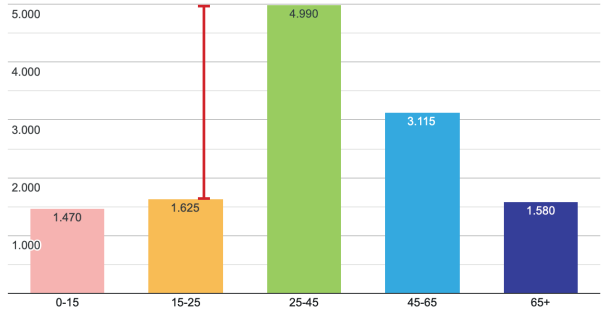
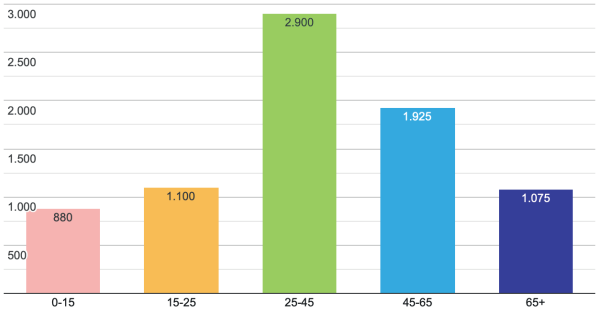
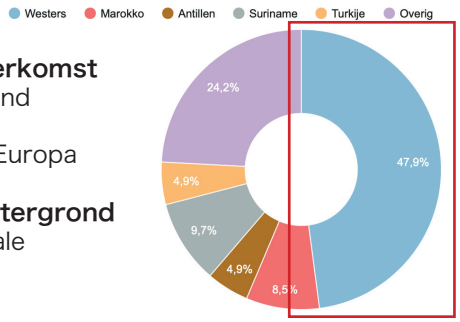
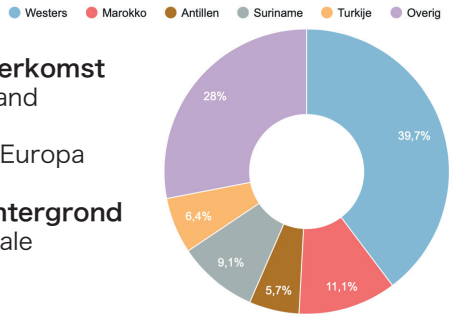
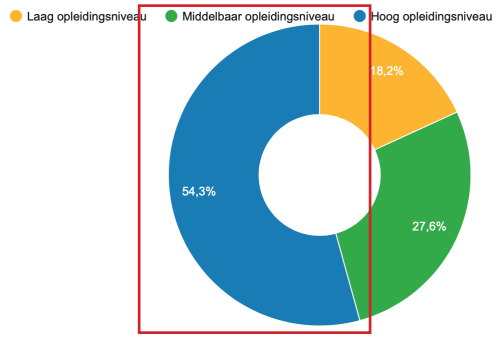
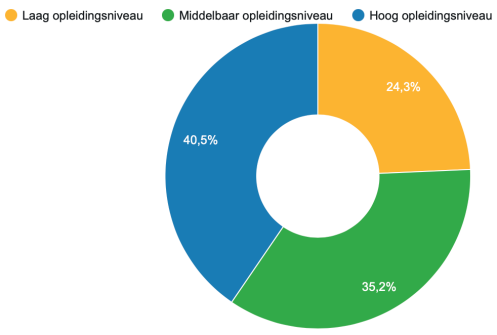
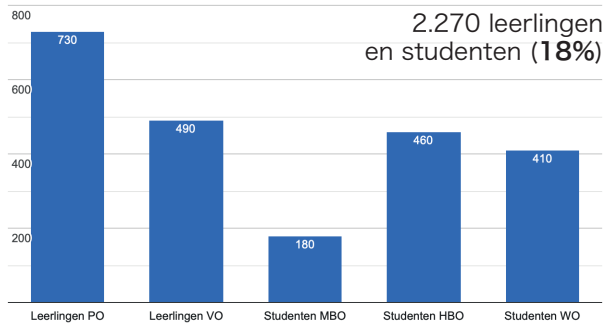
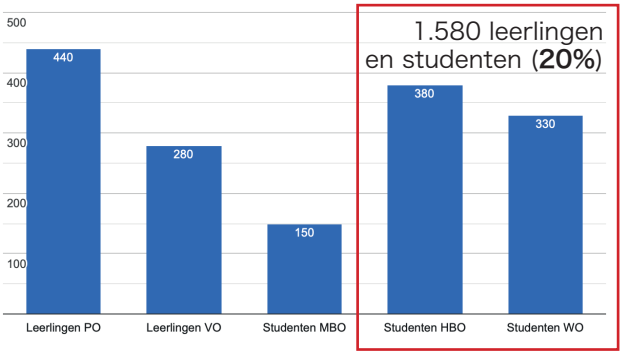
Noordpolderbuurt
Deze buurt heeft, net als het Laakkwartier weinig eengezinswoningen en veel migranten. Hun achtergrond is wel meer gevarieerd. Daarnaast is het gemiddelde inkomen van de bewoners redelijk laag en huren veel mensen bij corporaties.

Conclusie
Elke wijk of buurt heeft één of meerdere uitschieters in een bepaalde categerie. Uiteindelijk is de wijk Rond de Energiecentrale gekozen. Deze wijk kent relatief weinig extremen en bevat nieuwbouw, wat relevant is voor de vraag in hoeverre recente stedelijke ontwikkelingen bijdragen aan de 'gladde stad'.

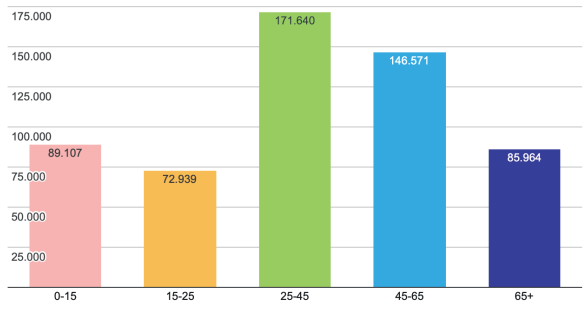
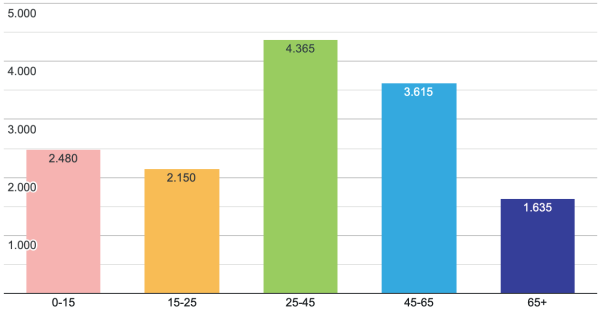
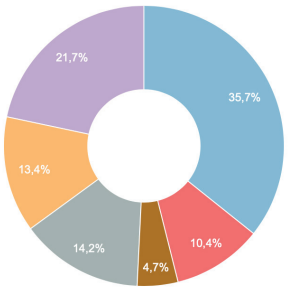
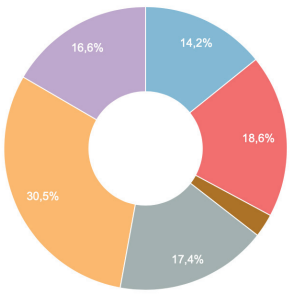
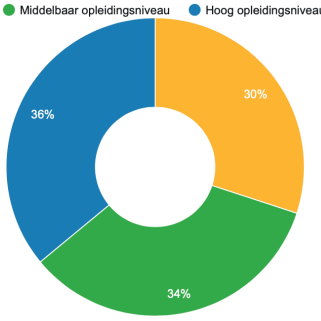
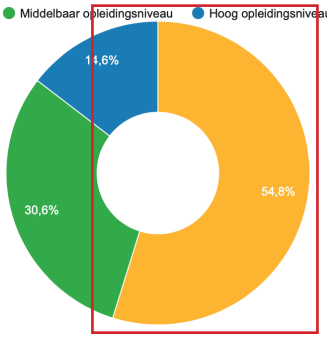
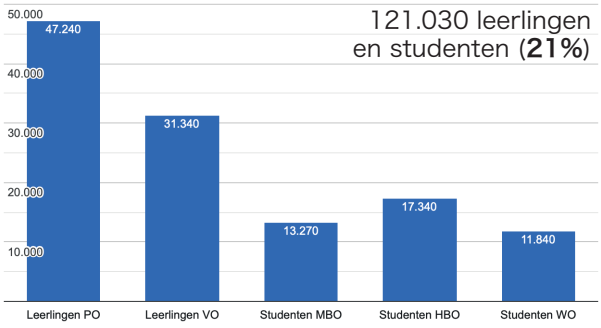
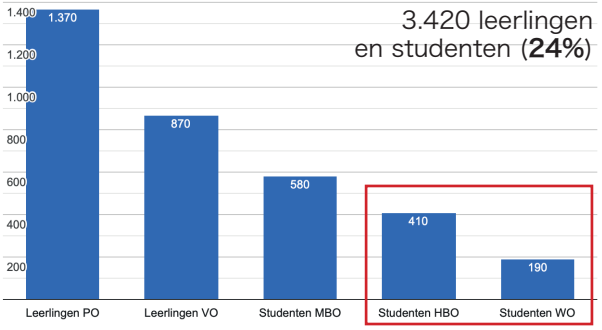

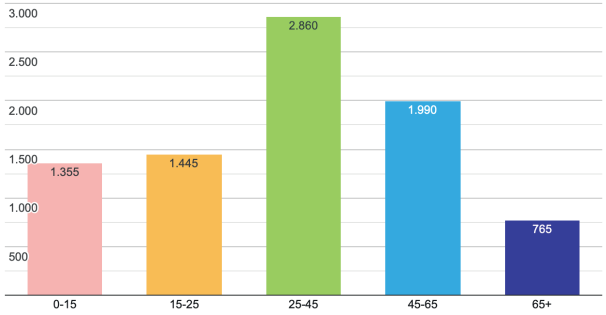
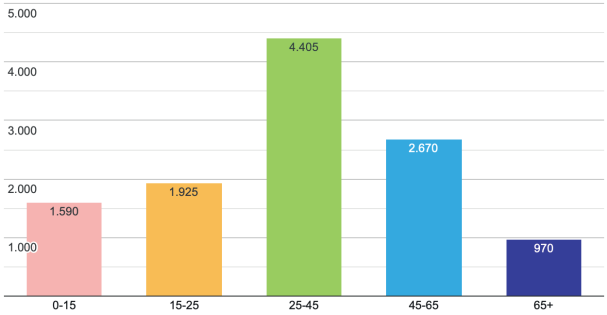
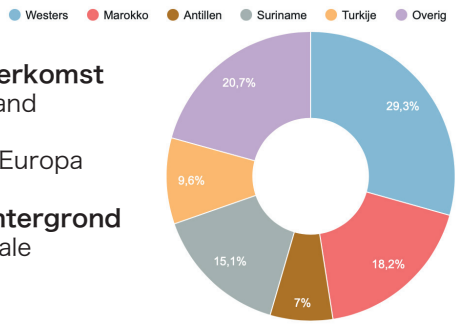
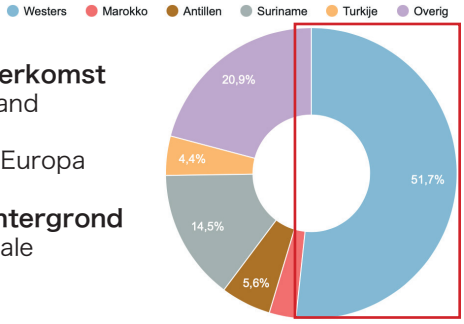
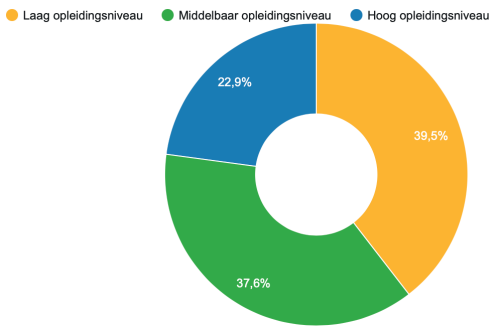
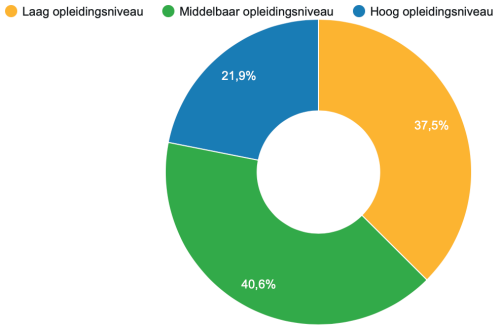
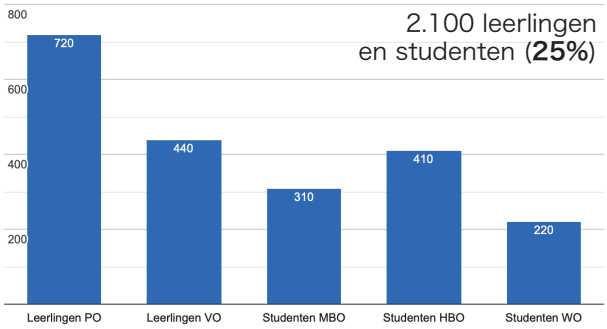
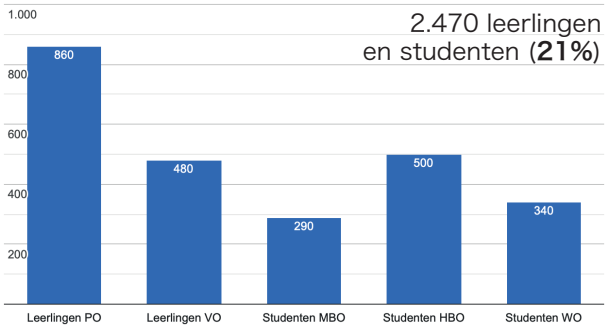
Figuur A: Mogelijke wijken of buurten in Den Haag voor observaties. Bewerkte luchtfoto als onderlegger (Apple Maps, 2025), overgetekend en geannoteerd door de auteur.

	Den Haag	Rond de Energiecentrale
INWONERS	568.419 inwoners 9.812 ha oppervlakte 5.793 inwoners per km² 49,6% man, 50,4% vrouw	6.760 inwoners 52 ha oppervlakte 13.000 inwoners per km² 50,1% man, 49,9% vrouw
LEEFTIJD		
MIGRATIEACHTERGROND	**Land van herkomst** 43% Nederland 17% Europa 40% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 55% van totale inwoners 	**Land van herkomst** 39% Nederland 19% Europa 42% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 58% van totale inwoners
OPLEIDINGSNIVEAU		
LEERLINGEN EN STUDENTEN	121.030 leerlingen en studenten (**21%**) 	1.180 leerlingen en studenten (**17%**)

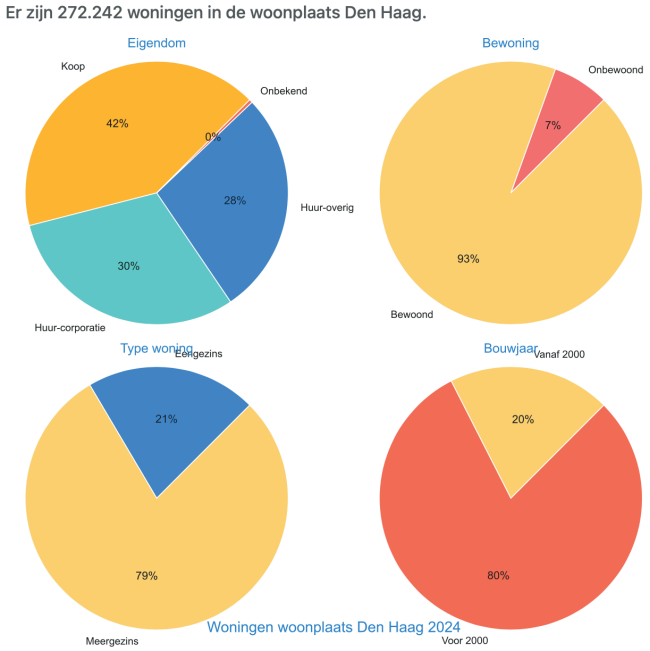
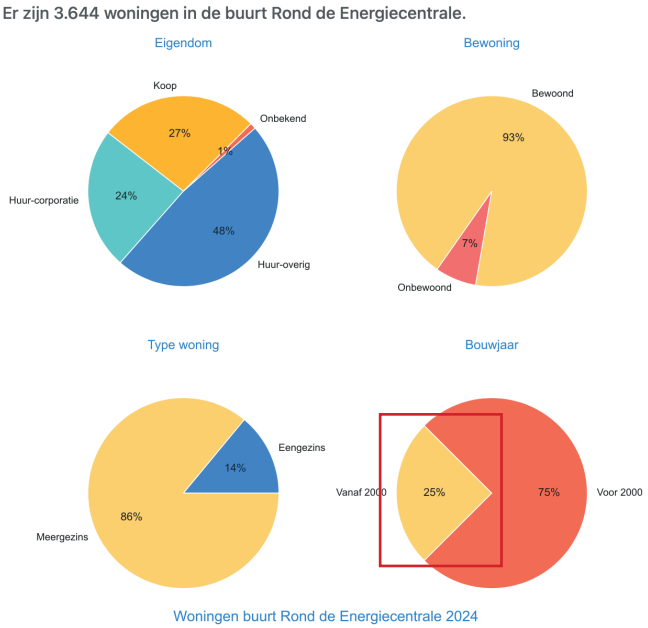
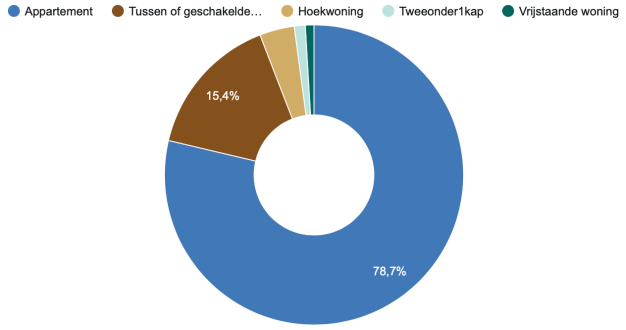
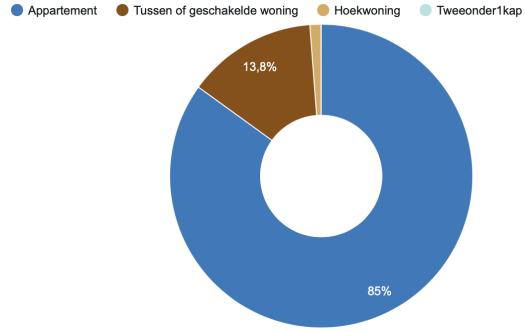
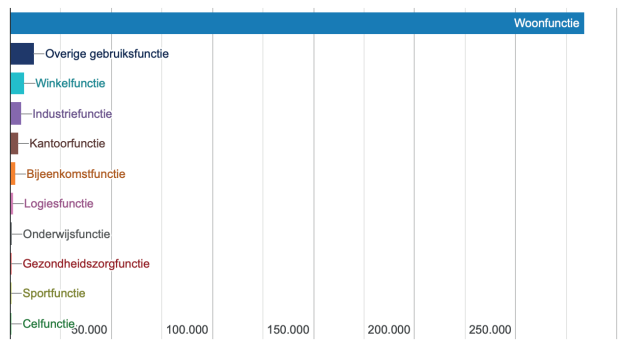
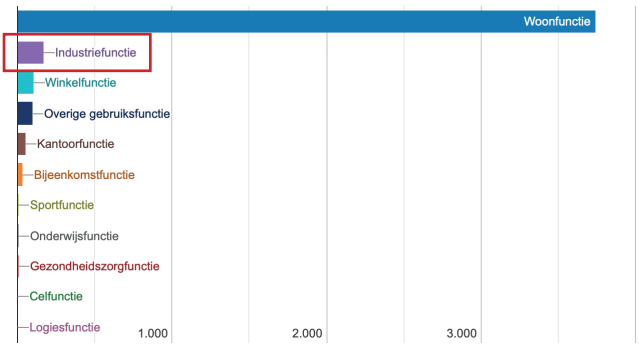
	Zeeheldenkwartier	Kortenbos
INWONERS	12.775 inwoners 81 ha oppervlakte 15.771 inwoners per km² 49,9% man, 50,1% vrouw	7.880 inwoners 63 ha oppervlakte 12.508 inwoners per km² 50,3% man, 49,7% vrouw
LEEFTIJD		
MIGRATIEACHTERGROND	**Land van herkomst** 48% Nederland 19% Europa 33% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 52% van totale inwoners 	**Land van herkomst** 42% Nederland 19% Europa 39% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 56% van totale inwoners
OPLEIDINGSNIVEAU		
LEERLINGEN EN STUDENTEN	2.270 leerlingen en studenten (**18%**) 	1.580 leerlingen en studenten (**20%**)

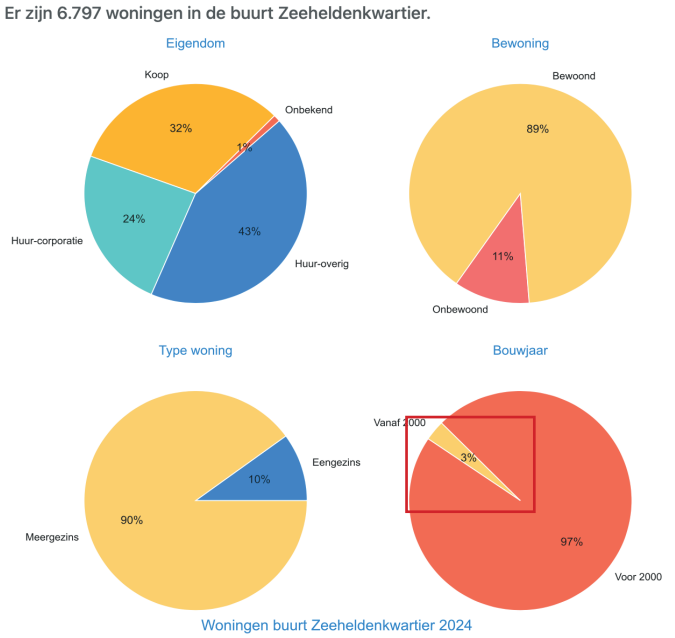
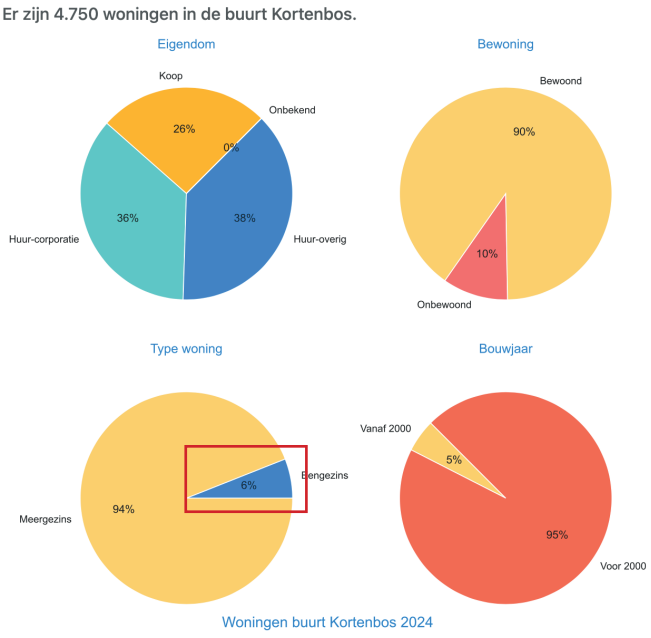
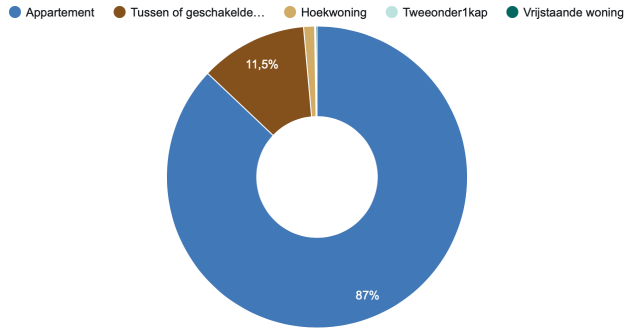
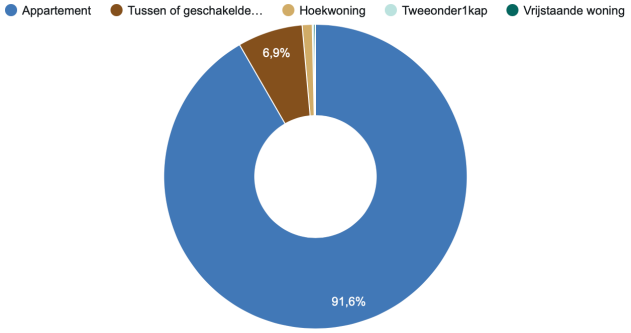
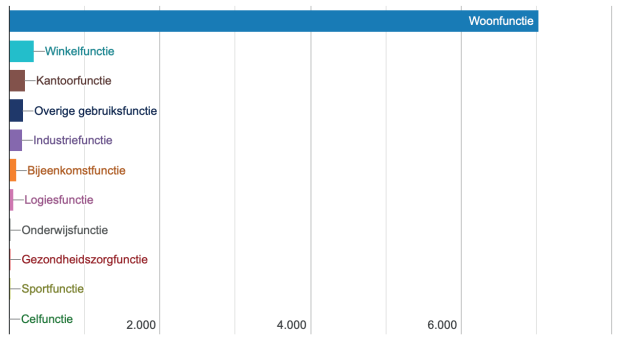
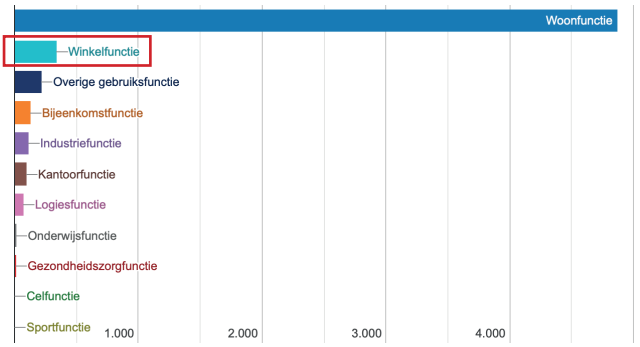
Tabel 1: Data van wijken en buurten. Op basis van Allecijfers.nl (2025), geannoteerd door de auteur.

	Den Haag	Schildersbuurt (Noord-)West
INWONERS	568.419 inwoners 9.812 ha oppervlakte 5.793 inwoners per km² 49,6% man, 50,4% vrouw	14.245 inwoners 64 ha oppervlakte 22.258 inwoners per km² 50,5% man, 49,5% vrouw
LEEFTIJD		
MIGRATIEACHTERGROND	Westers Marokko Antillen Suriname Turkije Overig **Land van herkomst** 43% Nederland 17% Europa 40% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 55% van totale inwoners 	Westers Marokko Antillen Suriname Turkije Overig **Land van herkomst** 8% Nederland 13% Europa 79% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 93% van totale inwoners
OPLEIDINGSNIVEAU	Laag opleidingsniveau Middelbaar opleidingsniveau Hoog opleidingsniveau 	Laag opleidingsniveau Middelbaar opleidingsniveau Hoog opleidingsniveau
LEERLINGEN EN STUDENTEN	121.030 leerlingen en studenten (**21%**) 	3.420 leerlingen en studenten (**24%**)

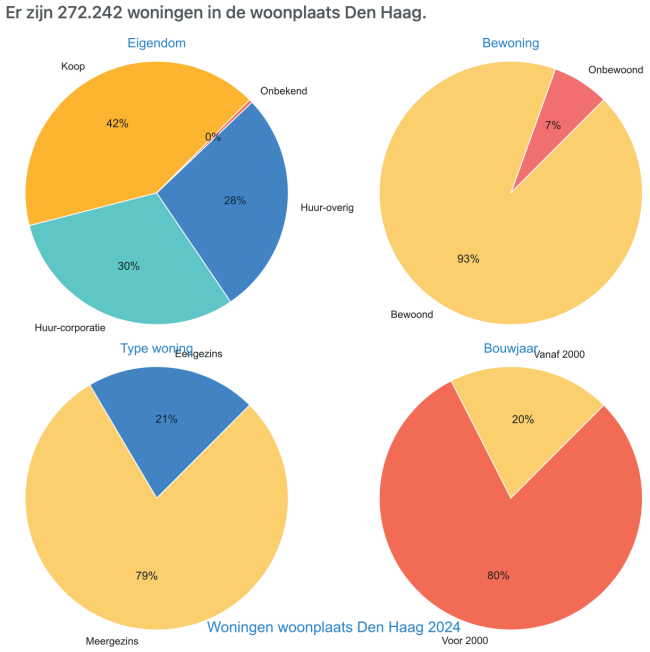
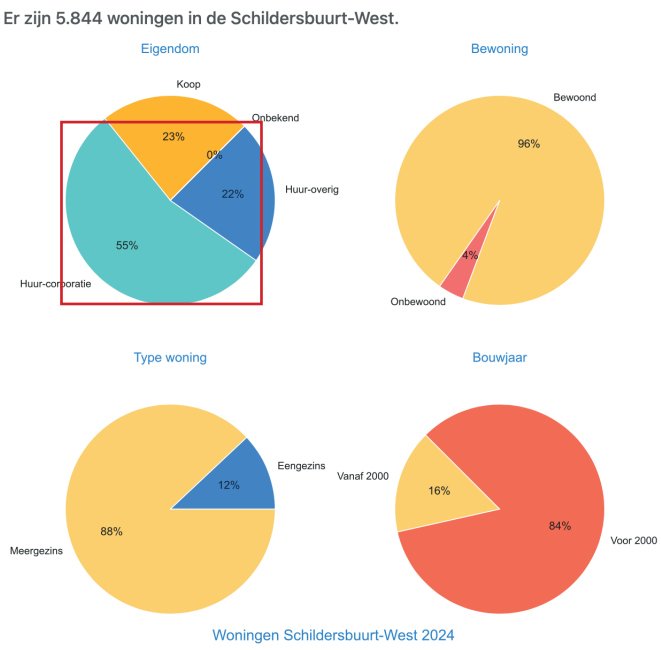
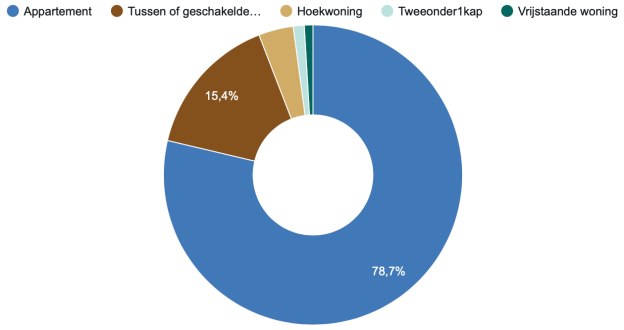
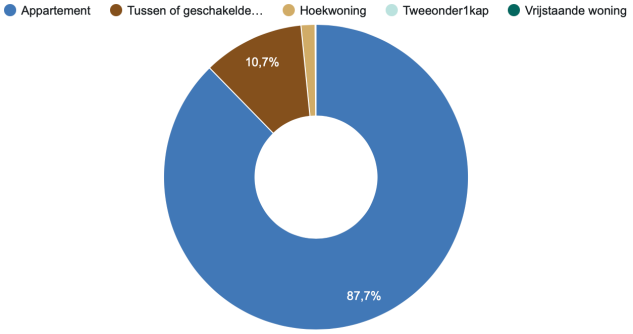
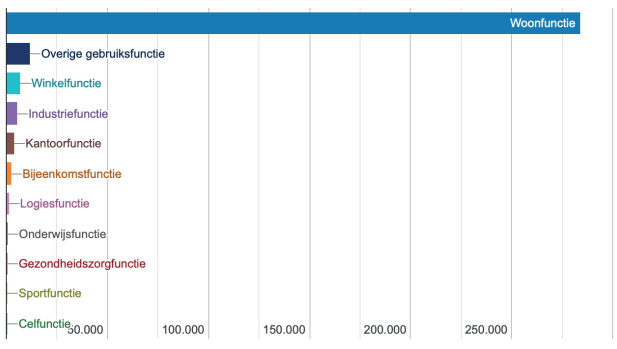
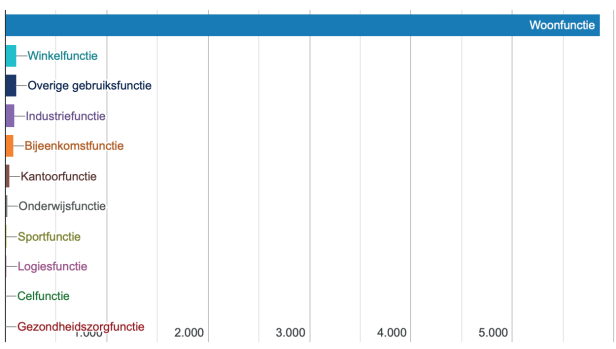
	Noordpolderbuurt	Laakkwartier-Oost
INWONERS	8.410 inwoners 49 ha oppervlakte 17.163 inwoners per km² 51,7% man, 48,3% vrouw	11.560 inwoners 56 ha oppervlakte 21.018 inwoners per km² 53,8% man, 46,2% vrouw
LEEFTIJD		
MIGRATIEACHTERGROND	**Land van herkomst** 15% Nederland 23% Europa 62% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 84% van totale inwoners 	**Land van herkomst** 25% Nederland 37% Europa 38% Buiten Europa **Migratieachtergrond** 74% van totale inwoners
OPLEIDINGSNIVEAU		
LEERLINGEN EN STUDENTEN	2.100 leerlingen en studenten (**25%**) 	2.470 leerlingen en studenten (**21%**)

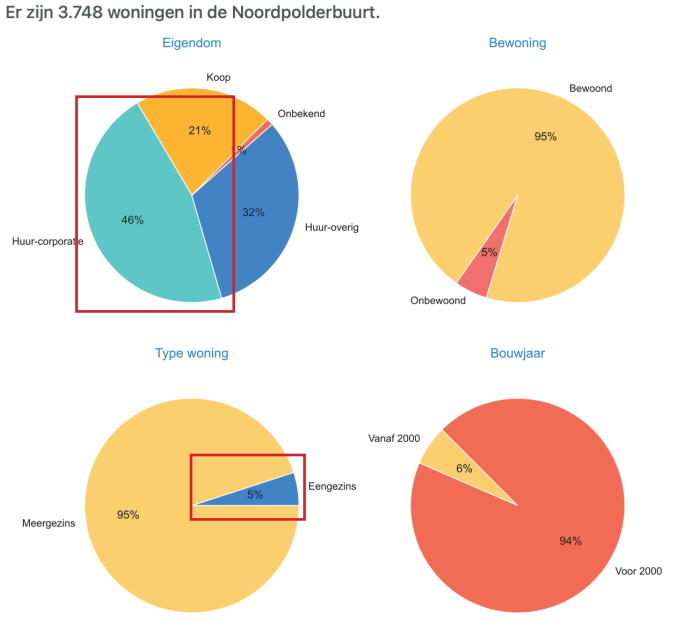
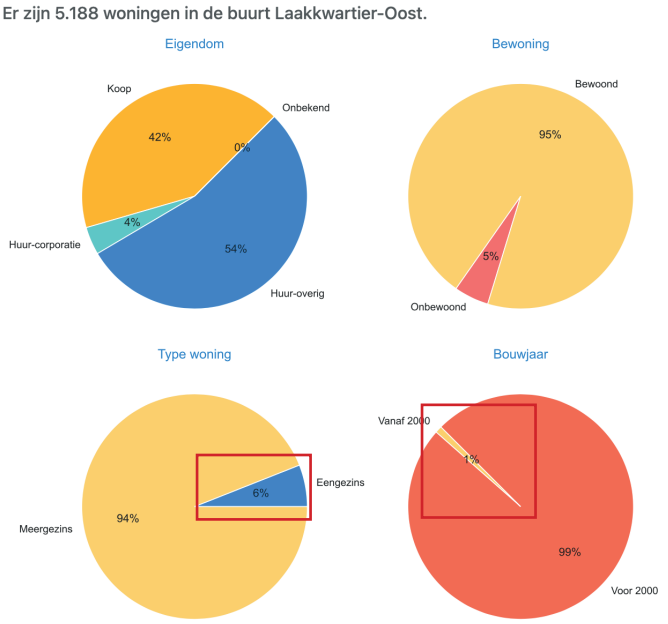
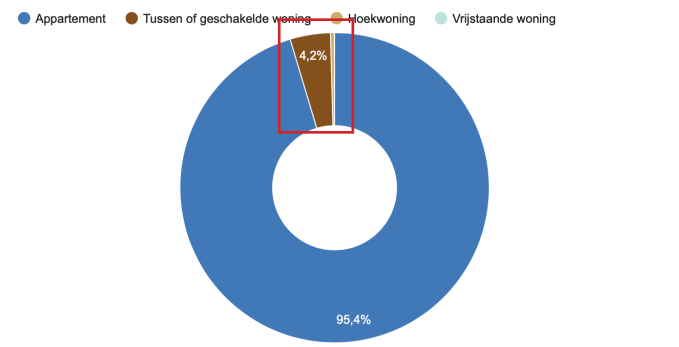
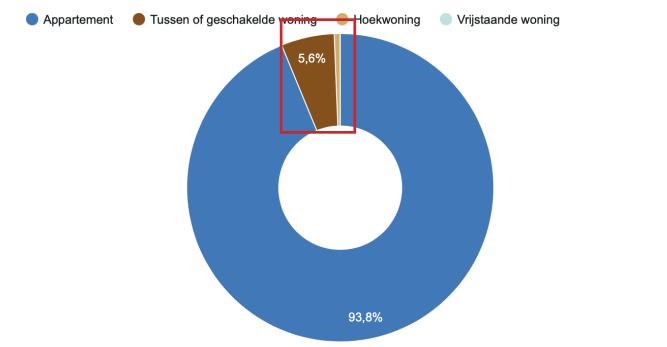
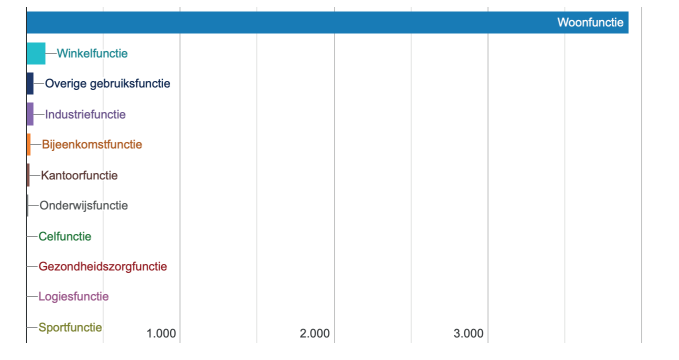
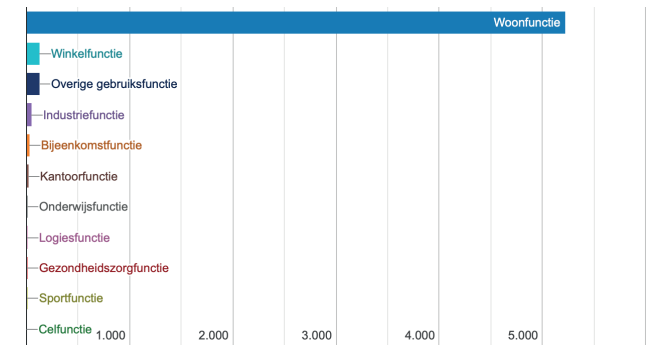
Tabel 2: Data van wijken en buurten. Op basis van Allecijfers.nl (2025), geannoteerd door de auteur.

	Den Haag	Rond de Energiecentrale
INKOMEN	€32.900 bruto	€31.600 bruto
WONINGWAARDE	2019: €233.000 2024: €363.000 (+56%)	2019: €170.000 2024: €309.000 (+82%)
WONINGKENMERKEN		
SOORTEN WONINGEN		
GEBRUIKSDOELEN		

	Zeeheldenkwartier	Kortenbos
INKOMEN	€38.800 bruto	€34.300 bruto
WONINGWAARDE	2019: €270.000 2024: €403.000 (+49%)	2019: €212.000 2024: €320.000 (+51%)
WONINGKENMERKEN		
SOORTEN WONINGEN		
GEBRUIKSDOELEN		

Tabel 3: Data van wijken en buurten. Op basis van Allecijfers.nl (2025), geannoteerd door de auteur.

	Den Haag	Schildersbuurt (Noord-)West
INKOMEN	€32.900 bruto	€20.800 bruto
WONINGWAARDE	2019: €233.000 2024: €363.000 (+56%)	2019: €138.000 2024: €257.000 (+86%)
WONINGKENMERKEN		
SOORTEN WONINGEN		
GEBRUIKSDOELEN		

	Noordpolderbuurt	Laakkwartier-Oost
INKOMEN	€21.700 bruto	€24.800 bruto
WONINGWAARDE	2019: €128.000 2024: €225.000 (+76%)	2019: €130.000 2024: €230.000 (+77%)
WONINGKENMERKEN		
SOORTEN WONINGEN		
GEBRUIKSDOELEN		

Tabel 4: Data van wijken en buurten. Op basis van Allecijfers.nl (2025), geannoteerd door de auteur.